

До разової спеціалізованої ради ДФ 58.053.45
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м.Тернопіль, вул.М.Кривоноса 2)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка
Слозанської Ганни Іванівни

на дисертаційне дослідження Литвинюк Галини Іванівни на тему:
«Професійний розвиток педагогів засобами неформальної освіти»,
представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань
01 «Освіта/Педагогіка» зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Цілісний аналіз дисертаційного дослідження Литвинюк Галини Іванівни
«Професійний розвиток педагогів засобами неформальної освіти»
дозволяє сформулювати узагальнені висновки про його актуальність,
обґрунтованість наукових і теоретичних положень, достовірність отриманих
результатів, теоретичну та практичну цінність та дає змогу надати
комплексну загальну оцінку дисертації, результати якої представлено для
захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії на засіданні разової
спеціалізованої вченої ради ДФ 58.053.45 в Тернопільському національному
педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка.

Дисертація – авторська, самостійна, оригінальна наукова праця, яка
сприяє вирішенню поставленої наукової проблеми – дослідження процесу
професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти, що знайшло
відображення у теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці
монотехнології сталої підтримки професійного розвитку педагогів засобами
неформальної освіти.

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Останніми роками все більшої актуальності у науковій та професійній
спільноті набуває тема професійного розвитку педагогів. Стрімкий розвиток
педагогічної науки в глобальному контексті, впровадження концепції Нової
української школи в Україні, глобальні виклики (освітні втрати, освітня
криза, ментальне здоров'я, інклюзивність, партнерство, новітні технології в
навчанні) та виклики, з якими стикається українська освіта в умовах війни
(військові дії, повітряні тривоги, навчання офлайн чи лише онлайн,
відключення електроенергії, психоемоційний стан всіх учасників освітнього
процесу, відсутність мотивації до навчання у дітей, а у вчителів - професійне
вигорання, тощо), що потребують негайного реагування, адаптації та пошуку
шляхів до їх подолання диктують нові вимоги до компетентності
педагогічних працівників закладів освіти. За кордоном та в Україні
відточується ідея неперервного професійного розвитку педагогів впродовж

усієї їх професійної діяльності. Відтак, науковці (Н. Білик, Ю. Запорожцева, Н. Любченко, В. Сидоренко, Ю. Шабала) дискутують щодо стратегічних орієнтирів, напрямів, моделей, ефективності різноманітних технологій, засобів, форм та методів професійного розвитку педагогів, тоді як практики шукають шляхи як зробити освіту більш адаптивною; освітній процес та підходи до подання матеріалу – більш гнучкими; мотивацію учнів здобувати освіту – більш свідомою; форми і методи навчання – більш технологічними та інноваційними тощо. За таких умов виникає необхідність у створенні та реалізації в Україні концепції професійного розвитку педагогів впродовж професійної діяльності. Система неформальної освіти є добрим освітнім середовищем для професійного розвитку педагогів відповідно до їх потреб та інтересів. Однак, більшої ефективності сам процес набуває при його реалізації в рамках певної організаційної структури, наприклад, професійної спільноти, школи, Центру. Останній виступає у ролі лоцмана для педагогів у освітньому потоці, що уміло прокладають шлях до успіху у професійній діяльності. Основна місія Центрів професійного розвитку полягає у стимулюванні працівників освітньої сфери до творчого зростання, орієнтування їх у безлічі інформації щодо підвищення кваліфікації, формування індивідуальної траєкторії педагогів і забезпечення науково-методичного супроводу, продукування нового змісту професійного розвитку педагогів і моделюванні компетентного образу вчителя.

За таких умов, дослідження Галини Іванівни Литвинюк є вкрай актуальним як з позиції наукової спільноти так і спільноти практиків. Зазначимо, що дослідниця напрацювала значну теоретичну базу з проблеми дослідження, зокрема, обґрунтувала сутність базових понять дослідження «професійний розвиток педагогів», «індивідуальна траєкторія професійного розвитку педагога», «інноваційні продукти неформальної освіти педагогів», «супервізія в педагогічній діяльності»; охарактеризувала сучасні підходи до дослідження професійного розвитку педагогів; висвітлила підходи до здійснення науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів; розкрила зміст неформальної освіти як інтегрального складника концепції «Навчання впродовж життя» та визначила її професійну траєкторію розвитку педагогів; здійснила аналіз інноваційних продуктів і механізмів неформальної освіти; обґрунтувала та впровадила монотехнологію сталої підтримки професійного розвитку педагогів в системі інтеграційних освітніх процесів у діяльності Центру професійного розвитку та перевірила її ефективність.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, рекомендацій та висновків, сформульованих у дисертації.

Дисертантка на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету і завдання дослідження. Послідовність та логіка розділів дисертації демонструє розуміння авторкою теоретичних положень, методології дослідження, методів вивчення окресленої наукової проблеми. Наявний чіткий баланс між викладом змісту у розділах дисертації та задекларованою метою і завданнями дослідження. Зміст розділів відповідає

сутності об'єкту - професійний розвиток педагогів та предмету дослідження - науково-методичний супровід професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти. Мета даного дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці монотехнології сталої підтримки професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти. Відповідно до поставленої мети Литвинюк Г.І. визначено п'ять основних завдань, які були реалізовані на різних етапах наукового пошуку.

У дисертації розкрито й обґрунтовано основні теоретичні положення, висновки, рекомендації. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих здобувачкою у дисертації забезпечені використанням ґрунтовної наукової джерельної бази згідно предметної спрямованості дисертаційного дослідження та апробацією отриманих результатів на вітчизняних і зарубіжних наукових конференціях.

3. Достовірність та наукова новизна отриманих результатів.

Аналіз тексту дисертації Литвинюк Г.І. та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених автором результатів.

Дисертанткою опрацьовано основну літературу з предмету дослідження, на підставі розгляду якої сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

У результаті проведеного дослідження дисертанткою:

- вперше обґрунтовано та експериментально перевірено монотехнологію сталої підтримки професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти, яка є локальною, містить мотиваційно-цільовий, змістово-прогностичний, діяльнісно-процесуальний, результативно-коригувальний функціональні блоки, що охоплюють: мотиваційну модель професійного розвитку педагогів, засоби і компоненти неформальної освіти, етапи професійного розвитку педагогів (підготовлений педагог, компетентний педагог, професійно-зрілий педагог), критерії і показники сформованості індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогів, адаптивну модель науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів і є дієвим інструментом управління професійним розвитком педагогів; розроблено адаптивну модель науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів з комплексом цілеспрямованих дій та змістових ліній (теоретико-методологічна, проєктувальна, формувально-діяльнісна, результативно-корекційна), яка орієнтована на сприяння в побудові та реалізації індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогів, передбачає появу авторських методичних продуктів, досягнення нової якості педагогічної діяльності та засвоєння інноваційних ролей; визначено критерії (мотиваційний, професійний (педагогічна культура,

професійна мобільність, професійна відповідальність, професійна майстерність, професійна кар'єра), результативний), відповідні їм показники сформованості індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогів; з'ясовано роль неформальної освіти у професійному розвитку педагогів, її компоненти (змістовий, діяльнісний, рефлексивний) та вплив на індивідуальну траєкторію професійного розвитку; окреслено стратегічні наративи підтримки професійного розвитку педагогів у системі неперервної освіти (концептуально-маркетингова модель розвитку професійної компетентності педагогів, стратегія маркетингової діяльності центру професійного розвитку педагогічних працівників, багатофункціональні інноваційно-організаційні структури методичної роботи з педагогами в системі неперервної освіти для професійного розвитку педагогів (Комплексне освітнє трансфер-містечко інноваційних можливостей, Корпоративна Школа Супервізії, Інтерактивна школа сучасного вчителя, Міжгалузева лабораторія компетентного консультанта, Сервісний моніторинговий центр, інтегровані курси підвищення кваліфікації);

- уточнено поняття «професійний розвиток педагогів», «індивідуальна траєкторія професійного розвитку педагога», «інноваційні продукти неформальної освіти педагогів», «супервізія в педагогічній діяльності».

4. Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях.

Ключові положення й результати дисертаційної роботи належним чином висвітлені й апробовані у 22 публікаціях автора, із них 3 статті у періодичних наукових фахових виданнях України, 1 – методичний посібник (у співавторстві), 3 – авторських свідоцтва, 6 – тез у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій та 9 статей в інших виданнях.. Наведено відомості щодо апробації роботи, особистого внеску здобувачки та відповідності публікацій темі дисертаційного дослідження. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

5. Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Литвинюк Г.І. містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему.

Дисертаційна робота має чітку структуру, відзначається цілісністю та логічністю викладу наукового матеріалу. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст дисертації становить 183 сторінки. У тексті вміщено 16 таблиць, 1 з яких займає 6 сторінок тексту та 18 рисунків. У списку використаних джерел (207 найменувань). У

дисертації 8 додатків представлено на 55 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 299 сторінок.

У вступі дисертантка на достатньому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, її актуальність, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження. Вказана наукова новизна роботи не викликає заперечень та відповідає меті, завданням та висновкам. Наведені дані щодо апробації роботи, особистого внеску здобувачки та відповідності публікацій. Вказано зв'язок роботи з науковою темою.

Результати дисертаційного дослідження в повному обсязі викладено у фахових закордонних та вітчизняних періодичних джерелах з педагогіки. Авторкою аргументовано наукову новизну і практичне значення отриманих результатів та наведено дані щодо закордонних та вітчизняних конференцій, що підтверджують апробацію результатів дослідження.

Дисертація добре структурована у 3 розділи. Назви розділів і підрозділів чіткі та інформативні щодо наукового рівня, змісту виконаної дослідницької роботи та її етапів. Розділи дисертації логічно завершені, містять висновки, які відповідають змісту та поставленим завданням дослідження.

У першому розділі дисертації «Теоретичні основи проблеми професійного розвитку педагогів», на основі вивчення праць вітчизняних і зарубіжних учених, висвітлено сутність і зміст понять «професійний розвиток», «саморозвиток особистості», «особистісно-професійний розвиток», «науково-методичний супровід», «науково-методична діяльність»; виокремлено й схарактеризовано сучасні підходи до дослідження професійного розвитку педагогів; визначено роль і сутність науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів, а також проаналізовано стан його реалізації в системі неперервної педагогічної освіти, діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників, запропоновано адаптивну модель науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів.

У другому розділі дисертації «Неформальна освіта як засіб професійного розвитку педагогів» схарактеризовано концепцію «Навчання впродовж життя» як інтегральний складник неформальної освіти, визначено роль і місце неформальної освіти у системі неперервного навчання педагогів, проаналізовано її вплив на формування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога. Визначено компоненти неформальної освіти та розкрито їх змістову спрямованість. Запропоновано схему-модель «Індивідуальна траєкторія професійного розвитку педагогів». Проаналізовано діяльність центрів професійного розвитку педагогічних працівників, визначено та схарактеризовано інноваційні методичні продукти як стратегічні наративи неформальної освіти у маркетинговій діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників.

У третьому розділі дисертації «Упровадження монотехнології сталої підтримки професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти в діяльність центрів професійного розвитку педагогічних працівників»

представлено розроблену, теоретично обґрунтовану й апробовану монотехнологію сталої підтримки професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти в діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників; висвітлено результати експериментальної перевірки її ефективності.

У дисертації Литвинюк Г.І дотримано принципів авторського права та не порушено принципів академічної доброчесності. Наявність у дисертаційній роботі покликань на літературні джерела, використані автором дослідження при напрацюванні теоретичних концептів дослідження, подання достовірної інформації про методологію та отримані результати дослідження у тексті дисертації, наявність інформації про власну наукову та практичну діяльність є свідченням самостійності, завершеності дисертаційного дослідження та його відповідності вимогам щодо оформлення та обсягу.

Підсумовуючи сказане, слід відзначити, що авторкою зроблені обґрунтовані висновки. В цілому дисертаційна робота Литвинюк Г.І за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням, її оформлення у цілому відповідає діючим вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до такого роду наукових робіт. Дисертаційна робота характеризується єдністю змісту і має як науково-теоретичну, так і практичну цінність.

6. Практичне значення отриманих результатів.

Дисертаційна робота містить значний обсяг наукового, теоретичного, практичного матеріалу, який буде доцільним при організації професійного розвитку педагогічних працівників в системі неформальної освіти.

Практичне значення дослідження полягає у: створенні діагностичного інструментарію, який містить комплекс діагностичних методів (анкетування, тести, інтерв'ювання, опитування, карти, адаптер, SWOT-аналіз) для визначення рівня сформованості індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогів; розробленні методологічної інфраструктури Тернопільського комунального методичного центру науково-освітніх інновацій та моніторингу і впровадженні у його діяльність адаптивної моделі науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти; розробленні мотиваційної моделі як інструменту професійного розвитку педагогів; створенні Корпоративної Школи Супервізії як інструменту управління професійним розвитком педагогів; розробленні стратегії маркетингової діяльності й визначенні шляхів її реалізації й практичного впровадження в діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників.

Результати дослідження можуть використовуватися в діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників, центрах післядипломної освіти в університетах, у діяльності супервізорів, тренерів, які працюють в системі інтеграційних векторів НУШ, а також громадських освітніх інституцій.

Результати дослідження впроваджено в: освітній процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка про впровадження №1253/33-03 від 12.09.2023 р.); діяльність комунальних установ «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Зборівської міської ради Зборівського району Тернопільської області (довідка про впровадження № 01-08/334 від 07.09.2023 р.), «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Буської міської ради Золочівського району Львівської області (довідка про впровадження № 50 від 10.10.2023 р.) та «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Тернопільської області (довідка про впровадження № 01-12/198 від 10.10. 2023 р.)

7. Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Оцінюючи загалом позитивно наукове та практичне значення отриманих дисертанткою результатів, дозволимо собі висловити рекомендації до деяких положень дисертації, які можуть бути предметом наукової дискусії та напрямами подальшої дослідницької роботи, зокрема:

1. Позитивно оцінюючи матеріал поданий у розділі 2 дисертаційного дослідження щодо висвітлення змісту неперервної освіти педагогів у контексті навчання впродовж життя, аналізу форм неформальної освіти, платформ її провадження, компонентів неформальної освіти та її впливу на професійне становлення педагогічних працівників зазначимо, що автору дослідження вартувало б приділити увагу також висвітленню нормативно-правового забезпечення процесу сталого професійного розвитку педагогів в системі неформальної освіти, що тільки б підсилило значущість означеної проблеми.

2. Зазначимо, що заслуговує на увагу той факт, що у підрозділі 2.2. дисертаційної роботи авторка значну увагу приділила аналізу впливу неформальної освіти на професійну траєкторію розвитку педагогів. Галина Іванівна пропонує блочну модель траєкторії професійного розвитку педагогів, яка на думку дослідниці, є цінним прогностувальним засобом для професійного розвитку педагогів. Вона охоплює: блок «Мотиваційна модель як інструмент професійного розвитку педагогів» (рис. 2.2); блок «Методологічні підходи у побудові індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогів (ІТПРП)»; блок «Компоненти неформальної освіти». Якщо останні два блоки більш ширше представлені в роботі, тоді як перший блок обмежився рисунком моделі та коротким описом її змісту як інструменту розвитку педагогів, яка фокусується на відкритості досвіду педагогів й відповідальності, емоційній стабільності та авторській тематичній складовій. Вважаємо за доцільне зазначити, що робота тільки виграла б, якщо б Литвинюк Г.І. більш детально представила та описала «Мотиваційну модель як інструмент професійного розвитку педагогів», зображену на рисунку 2.2. дисертації.

3. У дисертації автор значну увагу приділяє науково-педагогічному супроводу професійного розвитку педагогів, акцентуючи увагу на його

значущості у процесі їх професійного розвитку, пропонує модель означеного процесу та наголошує на його важливості при реалізації розробленої автором МоноТехнології. На нашу думку, робота тільки виграла б, якби автор більш детально спрезентував концептуальне розуміння змісту означеного комбінованого поняття та висвітлив алгоритм, етапи його здійснення у контексті проведеного дослідження.

4. Заслужують на увагу напрацювання автора дослідження щодо обґрунтування та змістового спрямування монотехнології у траєкторії професійного розвитку педагогів в системі інтеграційних освітніх процесів (підрозділи 3.1., 3.2. дисертації). Однак, на нашу думку, автору вартувало б при аналізі ефективності монотехнології (підпункт 3.3.) більше уваги приділити висвітленню ролі супервізії в забезпеченні реалізації сталої підтримки професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти. При тому, Галина Іванівна наголошує на значущості супервізії, яка забезпечує максимальний процес підтримки професійного розвитку педагогів у навчанні та зростанні. Про що йде мова у підрозділі 2.4. дисертації.

Проте висловлені зауваження і побажання не знижують загальної високої оцінки проведеного дослідження і носять рекомендаційних характер.

8. Загальний висновок.

Цілісний аналіз дисертації Литвинюк Г.І. «Професійний розвиток педагогів засобами неформальної освіти» та аналіз наукових публікацій за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що дисертація є завершеною, самостійною, цілісною науковою працею, яка містить наукову новизну, теоретичне і практичне значення, відповідає галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки», характеризується обґрунтованістю та аргументованістю рекомендацій та висновків.

Дисертація Литвинюк Г.І. заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам вимогам, визначеним наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», що дає підстави для присудження Литвинюк Галини Іванівни наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки»,

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Ганна СЛОЗАНСЬКА

